

Veedadest tuumajaamadeni

Risto Isomäki

„Sarasvati liiv“

Kunst 2007

Läbi aegade on inimesi paelunud müüdid elu loomise ja maakera hävingu kohta, kuid tõlgendused eri religioonides on väga erinevad. Kui maailma tekkimist on usutud nii ilmalinnu munast, ürgmudast või Rigveeda hümnid kohaselt isegi jumalate poolt tükeldatud hiiglaste kehaosadest, siis maailma hävimist on kardetud seoses jumalate vahelise sõja, messiase sünni, meteoritide langemise või isegi veeuputuse ja kliima soojenemisega.

Risto Isomäki kujutab oma romaanis „Sarasvati liiv“ Gröönimaa mandrijää sulamist, mille tagajärjel tekib megatsunami, mis hävitab maailma. Autor on põiminud omavahel nii looduse, inimsuhteid, ühiskonna käitumise kui ka ajaloo sündmusi ja müüdid. „Sarasvati liiv“ on väga mitmetasandiline teos, kus kirjanik keskendub väga erinevatele nähtustele: maailmas valitsevale kaosele, rahvuste sarnasusele ja erinevusele, juhtides muuhulgas tähelepanu ka Eleuthera kaks tuhat tonni kaaluvate rändrahnude ja Gröönimaa jääjärve mõistatusele, liiva mattunud Atlantise leidmisele Cambay lahest ja isegi India kastisüsteemile.

Romaani tegevustik toimub 2020. aastatel, mil maailm on pöördumatult muutunud. Põhjuseks on juba 20. sajandil probleemiks kujunenud hüppeline teaduse areng ja sellega kaasnenud tagajärjed. „*Inimkonna ajalugu oli 20. sajandi lõpul hakanud kiiresti muutuma suureks katastroofiralliks. Tuumarelvad, tuumaelektrijaamad, laserrelvad, kogemata aretatud tapvad viirused, sihilikult aretatud tapvad viirused, iseenesest arenenud tapvad viirused, järjest kohutavamad keemiarelvad, osoonikihti hävitavad kemikaalid, kliimat soojendavad ühendid, nanotehnoloogiad, biotehnoloogiad, unistused üksikute korrusmajade jõuallikana töötavatest väikestest tuumajõujaamadest, unelmad miljarditest mis tahes ülesandeid täitma toodetud robotitest, mis saaksid toite väikestest radioaktiivsetest patareidest...*“ See India doktori Amrita Desai mõtisklus juhatab meid tänapäeva, kus inimese vajadus kontrollida maailma, sh loodust, avaldub aina selgemalt.

Romaan käsitleb kliimasoojenemist uurivate teadlaste põhimõtteid ja arusaamu ning omavahelist seotust enne ja pärast Gröönimaa mandrijää sulamist. Raamatut lugedes näib, et tegelaste tegevusliinid vahelduvad liiga kiiresti või katkevad äkiliselt, mistõttu on eriti raamatu algul raske ümber orienteeruda ja täielikult loetusse süüvida. Nii on näiteks teose alguses esimese naistegelaseks käsitletud kartmatut ja uudishimulikku noort teadlast Nataljat, kellest järgnevates peatükkides enam juttu ei tule. Ka Anna-Leenast, kes ilmub teosesse oma mehe Kari kaudu, saame teateid väga vähe. Selline lähenemine tegelastele pole aga sugugi valdav. Kui ma enne raamatu lugemist olin internetis olevate kommentaaride tõttu arvamisel, et tegemist on tüüpilise hävinguromaaniga, kus naistegelaste rolliks on olla passiivne hädasolija, siis teost lugedes olin positiivselt üllatunud, sest pigem oli naisi kujutatud kohati isegi huvitavamalt kui meestegelasi. Meestegelaste ja naistegelaste kujutamisel oli ka

sarnasusi, näiteks kujutati mõlemaid edukate teadlastena, kes küll kriisiolukorras võivad hetkeks pea kaotada, kuid teaduse nimel on nõus oma elu ohtu panema.

Kahele teose eriilmelisemale naistegelaskujule Amrita Desaile ja imefriigist Susan Chengile omistab Isomäki sarnaseid iseloomujooni, kuigi tegu on erinevast rahvusest ja kultuuriruumist inimestega. Amritat kujutab ta eneseteadliku tahtejõulise naisena, kes suudab India meestekeskse ühiskonnas austust vääriva koha saavutada. Tema kaudu annab kirjanik edasi teadmisi ka India kultuuri, jumalate, muistsete tsivilisatsioonide ja ühiskonna kihistatuse kohta. Samuti lahkab ta üldinimlikke probleeme. Amrita ja Sergei vaheliste armastussuhete kaudu edastab kirjanik India probleeme, äärmuslikke vaateid ja hinduismi eripärasid. „*Ära sa unusta, millega sa ennast seod, kui abiellud hinduga. Me ei räägi nüüd eluaegsest lepingust, vaid seitsmest elust.*“ Amrita on veendunud, et tema perekond ei suhtu tema tunnetesse Sergei vastu tolerantselt, kuid ta usub, et nad lepivad millalgi olukorraga. „*Ise nad keevad oma supi sees. See teeb neile ainult head. Peale selle arvan ma, et me pääseme palju hõlpsamini kui mu vanim õde ja tema ameeriklasest mees. Kui nemad abiellusid, kuulutasid ema ja vanaisa, et alustavad paastu ja teevad seda nende abielu takistamiseks kas või surmani.*“

Väga tugevaks tegelaseks on Sergei sõber ja teravmeelne teadlane Susan Cheng, kelle kaudu selgitab kirjanik nii filipiinlaste olukorda kui ka surma lävel seisva inimese suurt vaoshoitust ja tahet võidelda oma viimse hingetõmbeni. Susani kartmatus motiveerib ka Prantsuse televisiooni toimetajat Pierre Chamberlaini, kes õhutab romaani lõpus naist mitte alla andma. Isomäki on Susanit kujutanud nii nagu Amritatki oma romaanis sarmika ja geniaalse maailmapäästjana, keda iseloomustab iroonia ja sarkasm.

Raamatu keskseks meestegelaskujuks on Sergei Savelnikov, kes kaasatakse Cambay lahte mattunud varemeid uurima, mida tehes ta kohtub Amritaga. Ta lahendab iidsete varemete hävimise mõistatuse ja ärgitab ka kaasteadlasi Susanit, Kari ja isegi Venemaa presidenti uut hävingut ära hoidma. Teiseks oluliseks meesteadlaseks on Kari Alanen, kelle lõksujäämine jääpangale näitab selgesti inimese kaitsetust olude ees. Nii Sergei kui ka Kari kujutamisel on autor rõhutanud maskuliinsust, jõu ja nutikuse olemasolu ning ennast tagaplaanile seadvat käitumist.

Kohati tundus mulle, et ohuromaanist on saanud rüütliromaan. Näiteks ütleb Susan enne jääkoopasse sisenemist Pierre`le, kes ei taha, et naine oma elu ohtu paneks: „Olgu siis nii, härra rüütel. Ja tänan.“ Daam ei osanud aimata, et mees, rüütel, üsna pea päästab ta elu nagu ehtsas rüütliromaanis, kus aktiivne kangelane päästab hätta jäänud naisterahva. Kuna rüütliromaanides on samasuguseid motiive nagu imemuinasjuttudes, siis mulle näis, et Susanit tabav veesammas on päästva imevahendi rollis.

Erinevate rahvuste eripärasid ja probleeme käsitledes kujutab Isomäki nii soomlasi, filipiinlasi, hindusid kui ka rahumeelseid Venemaa juhte. Kirjanik harutab lahti kogu Venemaad rängalt mõjutanud katastroofi. „*Jah mu vanematekodu oli Tšernobõlile ebameeldivalt lähedal,*“ ütles president. „*Lääne spetsialistid käisid kohal. Nad ütlesid, et õnnetus ei olnud mõjutanud inimeste tervist. Meil oli maailma viimane stalinistlik valitsus, miks nad uskusid nii pimesi selle valitsuse antud andmeid? Niisiis ei mingeid probleeme, kuigi küllades sündis igal aastal tuhandeid puudega imikuid. Lapsi, kellel ei olnud aju, kellel*

puudusid sõrmed ja varbad. Ametlikult ei olnud neid olemas. Me olime neid ainult ette kujutanud. Aga minu väike õde oli üks neist.“ Selle meenutusega selgitab demokraatliku Venemaa president 2020. aastatel, miks ta peab oluliseks enne tsunamit aatomielektrijaamade sulgemist, mida on rajatud juba üle 2000 ja mis katastroofi korral tekitaks üle miljoni korra suurema saaste kui Tšernobõl. 10 aasta eest kui Isomäki oma raamatu avaldas, võis tunduda tõenäoline, et Tšernobõli katastroofi läbi elanud Venemaast võib saada demokraatlik riik, kuid nüüd Ukrainas toimuva taustal näib see liigagi utoopiline.

„Sarasvati liiv“ juhib tähelepanu asjaolule, et nii, kuidas inimene käitub loodusega, nii kohtleb loodus ka inimest. Inimese sihikindla tuumajaamade rajamisega kaasneb suur vastutus ja kui eirata loodusemärke, siis on mandrijää sulamisega kaasnev kahju pöördumatu. Veeuputuse puhul häviks küll osa inimkonnast ja tõenäoliselt peaksime taas enda jaoks rakendama juba unustatud teadmisi, kuid kui jääb alles kas või mõni ühiskonnaliige, on võimalik kultuur ja ühiskond taas üles ehitada ja miks mitte õppida mineviku sündmustest. Tuumajaamade tagajärjel tekkiv ökoloogiline kriis paneks aga inimesed olukorda, kus puudub igasugune maailma uueks loomise võimalus, sest üle kogu maailma leviv reostus tooks kaasa saastatud joogivee, mürgitatud taime- ja loomaliigid, millest tuleneks ka inimeste piinarikas ja aeglane vaimne ja füüsiline taandareng. Kas peaksime paluma tarkusejumalanna Sarasvati abi, kellest osa leidub meis eneseski, või riskiksime leida end samast olukorrast nagu Atlantise elanikud?

Enamik maailma religioone tunnistab müüti veeuputusest, ka veedades omistatakse sellele suurt tähtsust. Sarasvati on õppimise, tarkuse ja kirjanduse jumalanna. Sarasvati oli tuntud ka kui India kõige püham jõgi, mis on tänaseks küll kuivanud, kuid kannab endas edasi iidset kultuuri. Romaani pealkiri „Sarasvati liiv“ vihjab, et keegi ei saa elada ilma minevikuta ega mineviku kultuuripärandist lihtsalt lahti öelda, vaid peab rikastuma oma teadmiste poolest ja elus hoidma vanu tavasid, traditsioone ja kombestikku, mis määravad inimese identiteedi, vastasel juhul kaotab inimene oma jalge alt pinna ja eksleb nagu Sarasvati jõe viimased veetilgad.

Risto Isomäki on minu arvates kirjutanud suhteliselt lugejasõbraliku teose, mille eesmärgiks pole suunata lugejat maailmalõppu oodates suuri toidukoguseid varuma ja kodus värisema, vaid pigem panna lugeja mõtisklema globaalsete probleemide, looduse ja inimese vahelise kooskõla puudumise, rahvussuhete, demokraatia üle. Teosele on ette heidetud liiga üksluseid tegelasi ja dialooge ning seksuaalsuse tagaplaanile jätmist. Romaani lugedes mind see ei häirinud, sest arvan, et tegelasi on kujutatud piisavalt värvikatena ja kui inimene tahaks lugeda põhjalikku inimsuhteid käsitlevat raamatut, siis soovitaks ökoloogilise põneviku asemel hoopis mõnda Lev Tolstoi, Jane Austeni või Charlotte Bronte'i armastusromaan, mis keskendub teistele väärtustele ja on teistmoodi üles ehitatud.

„Sarasvati liiv“ on raamat, mida on kindlasti huvitavam lugeda inimestel, kellel on rohkesti füüsika-, geograafia- ja kultuurilooalaseid teadmisi, sest sel juhul on nauditavam jälgida keeruliste loodusprotsesside kirjeldusi ega tule ette kergeid takerdumisi või kohatist igavust. Ent isegi kui erialased teadmised puuduvad, leiab iga lugeja raamatust meelepärast ja huvitavat, samas iseendalegi ehk algul teadvustamata, kuidas avardub tema maailmapilt ja tekib selgem elutunnetus, mistõttu arvan, et raamatut võiksid lugeda kõik, kellel on vähegi

huvi maailmas toimuvate arengute vastu. Miks mitte lugeda ökoloogilist põnevusromaani, mis käsitleb haaravalt ja sisutihedalt inimsuhteid ja loodust, mahuka entsüklopeedia asemel, millest loetu ununeb mõne päevaga?

Minu arvamust mööda on „Sarasvati liiv“ üks parimaid ökoloogilisi põnevusromaane, mis kannab endas kirjaniku kirjut maailmanägemust, annab võimaluse enda ümber toimuvat mitmeti seletada ja mõelda argielust kaugematele probleemidele. Romaan tekitab tahtmise ümber hinnata oma väärtusi ja seada kahtluse alla nii mõnedki ühiskonnas kehtestatud reeglid ja toimetulekumehhanismid. Loetu paneb mõtlema, et inimene ei oska piisavalt väärtustada inimelu, lähedasi ja ümbritsevat keskkonda oma täitmatuse pärast. Inimene ei oska ka õigesti hinnata võimalust kergelt liiva alla mattunud väärtushinnanguid, põhimõtteid, ajalugu, tavasid välja kaevata enne, kui need on palju sügavamale liiva mattunud, ja sel juhul on pääsetee leidmine palju raskem, kui esmapilgul näib. Aga olles õppinud oma vigadest, leidnud väljapääsu, on ehk võimalik luua maailm, mis võib olla täisväärtuslikum ja õiglasem kui endine. Elutahe on inimese kõige suurem ja võimsam tahe. Elutahe, lootus ja teadmine iseenda tõelisest olemusest annavad jõudu kriisiolukorras edasi võidelda ja mitte alistuda ka kõige raskematele takistustele. Seda mõtet on Risto Isomäki oma teose lõpus kinnitanud sõnadega: „*Nad liikusid sihikindlalt, sest olid otsustanud uuesti üles ehitada kõik selle, mis oli hävinud, või vähemalt selle, mis oli uuesti ehitamist väärt. Sest kui kõik oli kaotatud, oli kõik üha alles.*“

Ulakass